

Kormányos Katona Gyöngyi A bizalmas stílus terjedése a mai magyar nyelvben

I. Bevezetés

Az utóbbi harminc–negyven évben a legtöbb társadalmi rétegnek jelentősen megváltozott a beszélt nyelvi normája, így tulajdonképpen a teljes beszélt magyar nyelv jellege. Kétirányú mozgást tapasztalhattunk ezekben az évtizedekben, s a folyamat még ma is tart. Egyrészt a művelt rétegek által beszélt magasabb presztízsű nyelvi rétegek alacsonyabb presztízsű, kevésbé kulturált nyelvi rétegekhez, illetve azok használóihoz igazodtak. Másrészt, a kevésbé választékos stílusú szavak egy része emelkedni kezdett, presztízsében értékesebbé vált, bár bizalmas jellegét megőrizte. Tolcsvai Nagy Gábor mutatott rá arra, hogy a hazai nyelvtudományban a nyelvi rétegek leírásakor a társadalmi rétegződés szerinti nyelvi vizsgálatok eddig szűk helyet tudtak maguknak biztosítani. (Tolcsvai Nagy Gábor: Társadalmi rétegződés és nyelvi norma. A bizalmas stílus mai magyar nyelvbeli terjedéséről. In: Kiss Jenő – Szűts László: A magyar nyelv rétegződése I–II.–Bp.: Akadémiai Kiadó, 1988., p.969–975.). Míg a magyar nyelvészeti szakirodalomban időnként felbukkant az alacsonyabb presztízsű argónak, ifjúsági- és diáknyelvnek a problémája, a bizalmas társalgásnak a szókincese javarészt feltáratlan maradt a kutatás számára, pedig e szavak nyelvünkben való jelenlétét, terjedé-

sét szociolingvisztikai problémaként kell kezelnünk, s fel kell ismernünk a nyelv életében betöltött valódi szerepét.

I. Az anyaggyűjtés módszere

A bizalmas nyelvhasználati szint dominánsan a spontán élőszó nyelvváltozata, ebből következik, hogy az anyaggyűjtés módszerére is szinte csak egy lehetőség kínálkozott: folyamatos beszédből gyűjteni anyagot. A gyűjtést 2002. októberétől 2003. július 7-ig végeztem a magyarországi és a vajdasági magyar nyelvre kiterjesztve.

Előzetes tájékozódás alapján tudatosan kiválasztottam a magyarországi és az újvidéki magyar televízió és rádió állandó műsoraiból (Esti Showder Fábry Sándorral, Barátok közt, Jó reggelt! RTL KLUB, Interaktív (ATV), Egymás között (ATV), Indulunk, Kifigyelő, Találkozások stb.) azokat, amelyek megfeleltek a bizalmas szókincs kutatásával szemben támasztott követelményeknek, ugyanakkor figyelemmel kísértem a családi, baráti beszélgetéseket, a színházban, a könyvtárban megtartott rendezvényeket és minden olyan eseményt, ahol szabadon, kötetlenül beszélnek. A szavakat, kifejezéseket természetes helyzetükben, mondaton belül figyeltem meg, e módszer ellen szól viszont a véletlenszerűség.

A gépi eszközök (magnetofon, video) segítségével való rögzítést mellőztem, csupán hallás útján végeztem az anyaggyűjtést. Ez nagyrészt megnehezítette a munkámat, hiszen visszajátszásra nem volt lehetőség, – ha esetleg nem értettem jól és tisztán valamit – így a fo-

lyamatos beszéd pusztá megfigyelésének ez a formája nem mindig bizonyult célravezetőnek.

Az adatközlők kiválasztásában az vezérelt, hogy magyar anyanyelvűek legyenek, vagy anyanyelvi szinten beszéljék nyelvüket, és mellőzzék a nyelvjárást.

Minden további szempont: nem, életkor, iskolai végzettség nem játszott szerepet a gyűjtéskor. Az adatközlők között van jogász, orvos, mérnök, könyvtáros, zeneművész, általános- és középiskolás, egyetemista stb. A bizalmas társalgás szókinccse nem köthető egyetlen társadalmi vagy műveltségi réteghez sem, mindegyik beszédében vannak normatív vagy normán kívüli elemek. Nincsenek zárt, nyelvi rétegek, nem zárt nyelvi réteg a művelteké sem. Ugyanazok a jelenségek figyelhetők meg a különböző iskolázottságú emberek beszédében is, legfeljebb az arányok alakulásában mutatkozhat eltérés.

Az elmondottakból kitűnik, hogy egyik adatközlő beszéde sem képviseli a beszélt köznyelvi normát a maga „tisztá” formájában.

II. A bizalmas stílus meghatározása

A bizalmas stílus meghatározása korántsem egyszerű dolog. Hagyományos nyelvész körökben elterjedt az a vélemény, hogy a bizalmas stílusszínezet elsősorban a fesztelen társalgást jellemzi. Jellegetesen szóbeli jelenség, amit a beszélői is egyértelműen alacsonyabb stílusértékű, informális nyelvhasználati formaként értékelnek, ezért csak nagyon ritkán rögzítik írásban, ha nincsen rá valamilyen különleges, az írásbeliséget megkívánó ok.

Néhány nyelvész kutató megkísérelte körülírni, illetve definiálni a bizalmas stílust, többek között Wacha Imre, aki szerint a familiáris vagy bizalmas nyelvhasználati szint: „A családon belül vagy bizalmas jó barátok között használatos nyelvváltozat olyan beszédhelyzetekben, mikor a beszélgetőtársak mintegy – testileg is, lelkiileg is – „eleresztik magukat”, nem nagyon vigyáznak kifejezési módjukra, kényelmesen társalognak, beszélgetnek.” (Wacha Imre: A nyelvi rétegződés kérdései: „Perújrafelvétel” a magyar szakirodalom alapján. In: Kemény Gábor: Normatudat – Nyelvi norma. – Bp.: MTA., 1992., p.49 – 105., kk. 82.).

Fenyvesi István véleménye az, hogy a bizalmas nyelv a művelt emberek társalgási nyelve alatt helyezkedik el, s új szavakat vagy sajátos jelentésben használt régieket foglal magába. (Fenyvesi István: Az orosz szleng és kutatása. In: Kis Tamás: A szlengkutatás útjai és lehetőségei. – Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó, 1997., p. 185 – 217.).

Szudzilovszkij meghatározása szerint a bizalmas társalgás:

1. az irodalmi nyelven kívüli szavakat foglalja magában;
2. elsősorban előszóban használatos;
3. emocionális színezete van;
4. a tréfástól a vulgárisig terjedő árnyalatokban gazdag, ezért stilisztikailag nyersebb;
5. általánosan és szűkebb körben használatos egységekre osztható.

(Fenyvesi István: Az orosz szleng és kutatása. In: Kis Tamás: A szlengkutatás útjai és lehetőségei. –

Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó, 1997., p. 121–185.).

A magyar nyelv értelmező szótárának meghatározása szerint e nyelvváltozat „a közvetlen hangú társalgási nyelvre jellemző, amelyet az emelkedett – választékos vagy hivatalos – stílusban kerülni szoktak.” (A magyar nyelv értelmező szótára I. kötet – Bp.: Akadémiai Kiadó, 1984., p. 653.).

Ez utóbbi megállapítás azonban ma már kevésbé helytálló: a bizalmas stílust mint nyelvi jelenséget sokkal tágabban kell értelmeznünk, mint eddig a magyar szakirodalomban szokásos volt. Napjainkban korántsem szorítható le az egyszerű társalgási szintre, hiszen a nyelvi rétegek elemei keverednek, viszonylag tiszta kategória nincs is, legfeljebb a szaknyelveké, amelyekben a szaknyelvek lexikális elemei a dominánsak. A bizalmas stílus univerzális jelenség, mely elterjedtségénél fogva nemcsak a társalgási nyelvre jellemző, és feladata a már megkopott nyelvi elemek helyettesítése élénk, stilisztikai szempontból gyakran merésznek tetsző szavakkal. E kérdéssel kapcsolatban számunkra mindenképpen meghatározó Kis Tamás véleménye, aki a magyar szleng¹ fogalmát érinti a Szempontok és adalékok a magyar szleng kutatásához című tanulmányában. (In: Kis Tamás: A szlengkutatás útjai és lehetőségei.)

¹ A szleng mindazon nyelvi jelenségek gyűjtőnéve, melyeket a hétköznapi élőbeszéd a tréfás hangulat keltése vagy a kifejezés színességének fokozása kedvéért használ: argó, zsargon, diák- és ifjúsági nyelv, bizalmas társalgási nyelv, drogosok, rendőrök, katonák nyelve.

gei. – Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó, 1997., p. 237–293.).

Kis Tamás a következőképpen vélekedik: „A szleng...nem egyszerűen egy bizonyos civilizációs szintre eljutott népesség vagy szociális csoport nyelv-változata, a modern kor egyfajta városi népnyelve, hanem ennél térben és időben egyaránt jóval elterjedtebb jelenség, mi több: a *szleng nyelvi univerzálé*. Létrejöttének egyik alapvető, talán legfontosabb feltétele egy olyan beszélőközösség, amelynek tagjai napi intenzív beszédkapcsolatban állnak egymással. Ha ez az intenzív beszédkapcsolat megvan, akkor a nyelvben feltűnnek a szlengjelenségek. Minél intenzívebb a beszélőközösség tagjainak (beszéd)kapcsolata, annál gyakoribbak a szlengjelenségek a beszédben. Ennek megfelelően a *szleng minden beszélt nyelvnek minden korszakában jelen van.*”

(Kis Tamás: Szempontok és adalékok a magyar szleng kutatásához. In: Kis Tamás: A szlengkutatás útjai és lehetőségei. – Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó, 1997., p. 237–293., kk. 241.).

Egy ember egyszerre több csoportnak is a tagja, és ez óhatatlanul rányomja bélyegét a nyelvhasználatra. Ugyanaz az ember igen különféle szituációban kényszerül arra, hogy beszéljen, s ez a helyzet is befolyásolja nyelvhasználatát. Az emberek egymással kapcsolatban állnak, bizonyos feladatokat és szerepeket jelölnek ki számukra, hogy tevékenységeik menetéről, az eredményekről és a hibákról egymást tájékoztassák. Mindez a kommunikációs kapcsolat kialakulásához vezet. E viszonyok, kapcsolatok révén a bizalmas stílusú szavak

ma már nemcsak otthon, családi légkörben fesztelen társalgáskor használatosak, elhangzanak hivatalos rendezvényeken, egyetemi- és kulturális előadásokon, rádióban és televízióban, észrevétlenül belopják magukat a hivatalos beszélgetésbe.

Kis Tamás meghatározását szem előtt tartva, és a korábbi definíciókat összegezve elmondhatjuk, hogy a bizalmas nyelv nem szakmai jellegű (gyakran humoros) beszélt nyelvi szókincs, amely a szavak formájának és/vagy jelentésének sajátos megváltoztatása útján jön létre. Expresszív és emocionális színezetű, gyorsan változó, nem normatív, szókincsében és kifejezéseiben a beszélt nyelven alapuló nyelvezet, melyet gyakori változás jellemez.

Az élő nyelvekben működő törvényszerű nyelvi folyamatok alapján jön létre és fejlődik, például a szavak jelentésének analógiás alapú bővülése útján, tulajdonnevek köznevesítésével (pali = ostoba, buta, rászedhető ember; palira vesz = rászed), idegen nyelvekből való kölcsönzéssel, belső fejleménnyel, új szavak képzésével stb. Szókincse a köznyelvre épül, annak szavait értelmezi újra, metaforizálja, hangolja újszerűre, pl. ősök = szülők.

A bizalmas stílust többnyire tudatosan használják a szokásos nyelvi kifejezések helyett, mikor el akarják kerülni a hagyományos nyelv színtelenné kopott, kifakult szavait és ünnepélyességét. E nyelvhasználat lehetőség egyrészt a megnövekedett stiláris élenkség biztosítására, a személyiség kiemelésére, az elégedetlenség kifejezésére a meglévő nyelvi kifejező eszközökkel szemben.

Bizalmas stílusban beszélhet fiatal, középkorú és idős egyaránt pusztán jókedvből, vagy azért, hogy bemutassa szellemességét, és csillogtassa humorát, hogy különbözzék és minél újszerűbb legyen; hogy minél látványosabb legyen a beszéde, esetleg megdöbbenést hallgatóit, hogy megkönnyítse a társadalmi érintkezést; hogy jelezze a beszélők közti intimitását, barátságát.

A szleng — és ennek keretében a bizalmas társalgás nyelve — elterjedtség szempontjából nem jelent és nem is jelentett homogén és változatlan állapotot, nem egyes társadalmi csoportok kiváltsága, hanem széles körben (időben, térben és kultúrában) elterjedt jelenség. Egyik fontos feladata a köznyelv megkopott kifejezéseinek újjakkal való felcserélése. A bizalmas nyelv az irodalmi nyelvtől főleg szókészletét tekintve eltérő beszélt nyelv.

1. A bizalmas stílusú szavak néhány jellegzetes példája

Az anyanyelvet átképező, formáló erők szakadatlanul működnek a nyelv fejlődésének minden fokán. Színezik az élő nyelvet, a szavakhoz átvitt értelmet csatolnak, amelyek néha elfeledtetik az eredeti jelentést. Lehetetlen letagadni, hogy a bizalmas kifejezések mind nagyobb és nagyobb fontosságra vergődnek a köz- meg az irodalmi nyelv szempontjából is. A *bedől neki, bukik rá, dumál, elpucol, guba, megvág, mankó, pali, pasi, strici, ürge*, és tömérdek más, ma már általánosan használt és megértett szavak — úgy látszik — végleg bevonultak a köz-, sőt az irodalmi nyelvbe is.

A mindennapi társalgás stílusrétegének közvetlen, néha nyersebb hangulatát árasztják e familiáris szavak. A mai magyar beszélő igen gyakran dönt „...új, bizalmas hangú, durvább stílusértékű, alacsonyabb társadalmi stílusú rétegekből eredő szavak használata mellett, mert a spontán beszéd mai, sokkal lazább normája, no meg a divat kedvez az ilyen irányú választásnak”. (Tolcsvai Nagy Gábor: Társadalmi rétegződés és nyelvi norma. A bizalmas stílus mai magyar nyelvbeli terjedéséről. In: A magyar nyelv rétegződése I – II. Szerk.: Kiss Jenő – Szűts László.– Bp.: Akadémia Kiadó, 1988. p. 969 – 975., kk. 970.).

Egyre több magyar *kégli*-t mond lakás, *buli*-t multság, szórakozás helyett, *csíp*-et, *bír*-t, *komál*-t kedvel, szeret helyett, *gyűrődés*-t tolongás helyett, *meló*-t munka helyett, *felhajtás*-t sürgés–forgás helyett, *szajrét* lopott holmi helyett, *haver*-t barát helyett, *eszméletlen*-t hihetetlen, döbbenetes helyett, *eltol*-t elront helyett, *elpatkol*-t meghal helyett.

Nem nehezíti a megértést az olyan köznyelvi szók más jelentésben való használata sem, mint: *beindul* 'kezdemenyez', *besül* 'nem sikerül valami', *bőg* 'sír', *dug* 'közösül', *elanyátlanodik* 'gyámoltalan lesz', *eltol* 'elhibáz', *hústorony* 'nagy testű ember', *kibukott* 'önkívületi állapotba került', *kifingott* 'meghalt', *kirepül magából* 'nagyon örül', *kiszúr valakivel* 'elbánik valakivel', *kitol valakivel* 'elbánik vele, becsapja', *köp* 'bevallja bűnét' *kutyagol* 'gyalogol', *langaléta* 'magas, sovány', *letol valakit* 'leszid valakit', *piskóta* 'gyöngye ember'.

Aki alaptalan ígéretekkel kecsegtet valakit: *szédít*; aki sok és nehéz munkát végez: *gürizik*; a gyermek pedig nem édesapámnak és édesanyámnak szólítja szüleit, hanem *fater*-nak és *muter*-nak, illetve *ősöknek*. A barátnők inkább *dumál*-nak, *dumcsiz*-nak, *traccsol*-nak, mint beszélgetnek, és nagy *balhé*-t csapnak, ha férjük később ér haza. A mai ember nem eszik, hanem *zabál*, nem iszik, hanem *vedel*, *dögös* barátnőjét *spinőnek* vagy *tyúknak* szólítja, az idős anyósát pedig *vén szatyorként* emlegeti.

Minden kisebb, közelebről meg nem nevezett vagy meg nem határozható tárgy *bigyó*, akármit csinálnak, művelnek, készítenek *bütykölnek* valamit. Ha elcserélnék valamit, akkor *elcsencselik*, ha eltűnik valamijük vagy ellopják, akkor az *ugrott*. Finomkodó, gúnyos hangulatú szó is bekerülhet a köznyelvbe: az arc helyett az *orca*, *pofti*, a kéz helyett a *kacsó*, *pracli*, a beszél helyett a *csicsereg*, *csipog* használata.

Ízléstelen és kissé durva is, ahogyan megnőtt a köznyelvben a verekedésre, a pusztításra, a halálra vonatkozó szavak száma: beadja a kulcsot, behúz egyet, bemázol, bemorzsol, bepancsol, berámol, bunyózik, elkalapál, elagyabugyál, elken, elpatkol, feldobja a talpát, hülyére ver, kinyiffan, kinyír, kinyuvad, kipurcan.

E szavak használatát a részvétlenség, közöny jellemzi.

A bizalmas stílus, mivel egyrészt az argóból „táplálkozik” szóhasználatában, szóképei megválogatásában következetesen arra törekszik, hogy az elvont kifejezés helyébe életszerű, anyagszerű kifejezést tegyen. A rászedett embert *átejtik*, *átrázzák*, *átverik*, *csöbe*

húzzák, a távozó elhúzza a csíkot, a szerelmes begerjed vagy bezsong, a férfi nem udvarol a nőnek, hanem befűzi, akinek valaki a terhére van, így utasítja el: szállj le rólam, kopj le rólam, aki elveszti az önuralmát kiborul, kikel magából. Ha valaki felsül vagy kudarcot vall, az valójában pofára esik, ha valami tetszik, az döggő, ha nem, akkor rüHELLI. Az ügyetlen tapasztalatlan ember balfácán, tökhülye, túró, s ha elront valamit, akkor elbaltázza vagy elcseszi. Ma már az ember nem megbolondul, esztét veszti, meghibban, hanem becsavardik és bepörög, nem hízeleg, hanem benyal, és ha valami kiment a használatból, akkor az lekopott vagy kikapott.

Szinte észrevétlenül hangzanak el a televízióban és a rádióban is a túlzó jelzők: állati, marha, klassz, oltári, baromi, lepra, frankó, isteni, pokoli, haláli. Például: „...állati rendes vagy, hogy segítesz nekem...” Barátok közt², RTL Klub, 2003. 07. 02.

„...baromira nem izgat, hogy mit hiszel...” Barátok közt, RTL Klub, 2003.07.03.

„...és most egy oltári jó zene következik!” Kifigyelő, Újvidéki rádió, 2003.01.18.

A „nagyon” elvonttá és elavulttá vált, az állati, a baromi, az oltári meg a többi hasonló lexémának viszont konkrét értelme is van.

² A népszerű és sok nézőt vonzó magyarországi folytatásos teleregény, a Barátok közt az egyik legnagyobb terjesztője a bizalmas stílusnak, és általában a nem-standard nyelvnek.

99 Az argónyelvi szavak rendkívül gyorsan bekerülnek az ifjúsági nyelvbe, és sok esetben megfertőzik a köznyelvet is. Ez tehát azt jelenti, hogy a beszéd szint közeledik a bizalmas nyelv, illetve az argó felé. Hiszen egyre gyakrabban ütközünk meg bizalmas, illetve argónyelvi szavakon olyan beszédhelyzetekben, amikor azok nem illenének oda. Az általános beszédkultúra színvonalának csökkenésével pedig – különösen fiatalok körében – azt tapasztaljuk, hogy sokaknál az argó nyelv, illetve az ifjúsági és bizalmas nyelv vált állandó társalgási nyelvvé. Amikor a köznyelvet kellene alkalmazniuk, pl. munkahelyen, iskolai órán, televízióban, rádióban, különféle kulturális rendezvényeken, olyankor is inkább a bizalmas nyelv szavait használják, mivel azok ösztönösen tolnak ajkukra, mert a köznyelvi szavakat keresgélniük kellene. A tömegtájékoztatásba beszüremlik, idestova áramlik az utcaiség. Egy-egy fogalom megnevezésére szinonimasorok jönnek létre (átver, átejt, átráz stb.= becsap, rászéd valakit), és az érzelmileg (emocionálisan) erősebb jelentésű szó kiszorítja a kevésbé hatásost, tehát a gyakori használat során megkopott szó egy érzelmileg elevenebbnek ad helyet.

Az alacsony értékű szavak emelkedése és más perifériára szorult rétegeknek sajátos szóhasználata még ötven évvel ezelőtt többé-kevésbé rejtve jelentkezett, szórványosan, hiszen igen nagy volt e szókészleteti réteggel szemben az ellenállás. A hatvanas évek elejétől erőteljes társadalmi átrendeződés ment végbe. A korábbi kötött rétegek határai elmosódtak, beszélt nyelvi egységesülés indult meg, amelyet elsősorban a társa-

dalmi rétegek egymáshoz való viszonylagos közelsége segített elő. Ettől kezdve jelentős nyelvi változást lehetett észlelni, s ennek eredménye, hogy napjainkban a bizalmas stílusú szavak fölfelé kapaszkodnak a köznyelv felé.

Földrajzilag bonyolultabbnak hat a terjedés, hiszen egyértelmű a nagyobb városok szerepe e jelenségben, s megtörténhet, hogy egy-egy argó vagy bizalmas eredetű szó megnövekedett presztízzsel jut el vidékre, s ott már felülről terjed lefelé, magasabb társadalmi állású rétegek segítségével. Tehát kétirányú mozgásról van szó. Az áramlás gyorsan történik mindkét irányban, és a legtöbb embernek már aktív nyelvanyaga is ritkán szorítkozik a saját osztályának nyelvére, passzív szó- és formakincse azonban magába foglalja egy-két, fölötte és alatta álló réteg birtokát. (Bárczi Géza: A városi népnyelv kérdéséhez. In: Hajdú Mihály: A magyar nyelv rétegződése, táji tagolódása III. – Bp.: Tankönyvkiadó, 1992., P.732–748.)

Az utóbbi évtizedekben a beszélt nyelv vált követendővé, s kétségtelenül gazdagító hatásán kívül (argó, valamint a familiárisabb szavaknak, kifejezéseknek, oldottabb fordulatoknak a beszüremkedése) lazítja az irodalmi nyelv egységét, az abba nem való nyelvi elemek átadásával. Ma már egyre kevesebben utasítják vissza a bizalmas nyelvi újdonságokat. Mindezt a nyelvi divat gyorsan terjedő hullámai is elősegítik! Tápláló forrás lehet a külsőséges tájékozottság fitogtatása, szereplés, feltűnés vágya, jópofáskodás, szakmai nagyképűség

Az eredetiség hiányát és az utánzás ösztönét a tömegtájékoztatási eszközök állandó ráhatása egyre nagyobb mértékben táplálja. Erősen hat minden korosztály nyelvére a rádió és a televízió, különösen szórákkoztató programjaival, így születnek az ilyen kifejezések, mint: Na, söprés „*Tűnj el innen!*” stb. Vagy pl.:

„...ha olyan nagymenő srác vagy, akkor hogy nem tudad *elhúzni a csíkot?*”

Barátok közt, RTL Klub, 2003. 07. 03.

„*Na, húzzál, menj a dolgozra!*” Barátok közt, RTL Klub, 2003. 07. 04.

„Az a helyzet, hogy *elkezdttem bírni a kölyköt...*” Barátok közt, RTL Klub, 2003. 07. 04.

„Még az kéne, hogy átszokjon a *piálásra...*” Barátok közt, RTL Klub, 2003. 07. 04.

„...a kollégák a magas nőket próbálták néha *kifúrni* egy-egy szerepből...”

Ezt egy ismert magyarországi énekesnő mondta az Alapozó című műsorban az ATV csatornán (2003. 07. 01.).

„Nem sikerült túlzott optimizmust *csöpögtetnünk* a műsor végébe...”

A csöpögtetni kifejezést a műsorvezető használta elköszönéskor az Egymás között című műsor végén, 2003. 07. 03-án.

„Egy hideg front felelős az éjszakai *csinnadrattáért.*”(rossz, esős időért)

Meteorológiai jelentés, Duna TV, 2003. 06. 25.

„...fontos, hogy ne csak a bűnözőket *kapjuk el*, hanem eljussunk a *nagy halakhoz...*” Kékfény, MTV1, 2003. 07. 07.

„...*kirúgta* a menyasszonyát...” Találkozások, RTL Klub, 2003. 07. 02.

„Montoya megint *hozzápaszírozta* magát a falhoz...” Forma 1, RTL Klub, 2003. 06. 15.

„Montoya *citálja* Fernando Alonzo idegeit...” Forma 1, RTL Klub, 2003. 06. 15.

A *klassz*, a *frankó*, sőt a *fasza*, a *marha jó*, *baromira vicces*, *hulla jó*, *tök jó* mint értékelő elismerés felbukkan nemcsak a fiatalabb korosztály, hanem a felnőttek beszédében is.

„*Vadi* új nótával jelent meg Majka papa cd-je. Hallgasd dupla füllel, mert én csakis a *frankót* mondom!” Reklám, RTL Klub, 2003. 07. 03.

Ma már lazult a műveltség osztályhoz kötődése, az iskolázás lehetőségei kibővültek. A műveltségen kívül a nyelvi alkotókészség és tudatosság is feltétel a nyelvi szint realizálásához, sőt belejátszik még igen sok tényező: a foglalkozás, életvitel, lakóhely. Az egyén nyelvi tudása korlátozott, de nem zárt. Nem fedí le a teljes nyelvet mint rendszert; az anyanyelvváltozatot adó beszélőközösség határozza meg az induló nyelvi horizontot, s ezt később az egyén megváltoztathatja, tágíthatja. Amikor például egy bizalmas stílusú szó vagy kifejezés egy vagy több régebbi, már elfogadott, semlegesebb hatású szóval vagy kifejezéssel szembe kerülve jelenik meg a nyelvhasználatban (pl. a *ciki* a *kellemetlennel* szemben), a beszélő az újat hallván választani kényszerül a lexikai elemek között, és e választás határozza meg a szavak további sorsát. Tehát nem a szavak küzdenek meg egymással, hanem a beszélő választ tudatosan vagy öntudatlanul, a nyelvi és

társadalmi presztízsvizonyoknak megfelelően – fejt ki Tolcsvai Nagy Gábor a Társadalmi rétegződés és nyelvi norma. A bizalmas stílus mai magyar nyelvbeli terjedéséről c. tanulmányában. (In: Kiss Jenő és Szűts László: A magyar nyelv rétegződése I – II „ – Bp.: Akadémiai Kiadó, 1988., p. 969 – 975.). Szinte egyéenként változó, hogy a régebbi, semlegesebb és az újabb, bizalmasabb stílusú szavak közül ki mennyit fogad el és használ aktívan, és hogy mennyire ismeri a szókincs e rétegének újdonságait.

A közéleti dolgozók – legyen az fiatal vagy középkorú – azt a nyelvváltozatot használják munkahelyükön, társas érintkezések alkalmával, a tömegtájékoztatóban, amit valójában otthon beszélnek, amikor családi vagy baráti körben nyelvileg is elengedik magukat.

Egy-egy családon belül az egyes nemzedékek tagjainak nyelvhasználata között is lehetnek / vannak kisebb-nagyobb különbségek. A bizalmas stílus többször jelentkezik a fiatalok és a középkorúak, mint az idősek nyelvhasználatában. Ez persze nem jelenti azt, hogy az idősek olykor nem élnek vele, csak ritkábban.

A fiatal korosztály az, amelyik leginkább a sajátjaként használja, saját életstílusának, életszemléletének kifejezőjeként. Míg a fiatalok, az ifjúság nyelvében határozott törekvés jelentkezik a nyelvi normától való elszakadásra, és egy sajátos nyelv, a közös nyelvváltozat létrehozásával is megpróbálják kifejezni összetartozásukat, addig a felnőttek familiáris nyelvhasználatban már nem dominál ilyen mértékben az egyéniség kiemelésére való törekvés.

Ma már kevésbé helytálló az a megállapítás, miszerint a bizalmas társalgás szókincese csupán a műveletlen beszélő nyelvi sajátossága. Természetesen a bizalmas stílus használatának gyakorisága a műveltség alacsonyabb fokával, kisebb iskolázottsággal jár együtt, hiszen a művelt, iskolázott ember inkább tudatában van és aláveti magát bizonyos nyelvi előírásoknak. De ez nem feltétel ahhoz, hogy a művelt beszélők ne alkalmazzák a bizalmas stílust a gondosabb társalgásban, csupán arról van szó, hogy e szókinces használatának gyakorisága feltehetőleg nő a műveletlen, iskolázatlan beszélők körében, míg csökken a művelt, iskolázott beszélők között.